

Marta GREGORČIČ

Comité de Familiares de Detenidos – Desaparecidos en Honduras. COFADEH Erguidos como pinos: Memoria sobre la construcción de la conciencia ambientalista

Tegucigalpa: Guaymuras 2006, str. 123, \$6
(ISBN 99926-33-55-7),

dostopen tudi na:

[http://www.lwfcamerica.org/admin/archivos/
170_Erguidos_%20como_%20pinos_BN_Ok.pdf](http://www.lwfcamerica.org/admin/archivos/170_Erguidos_%20como_%20pinos_BN_Ok.pdf)

30. novembra 1982 je 16 družin ustanovilo Svet sorodnikov pridržanih-izginulih v Hondurasu (*Comité de Familiares de Detenidos-Desaparecidos en Honduras – COFADEH*). V osemdesetih se je po vsej Latinski Ameriki širila generalizacija državnega terorizma. Z izdelanimi metodami »nevidnega izginjanja« politično aktivnih ter njihovih bližnjih, so se države po hitrem postopku »znebile« motečih elementov, da so omogočile »mehek« prehod od (pretežno španskega) kolonializma prek diktatur (ki so jih vodili posebni odposlanci iz ZDA ali pa ZDA naklonjeni voditelji) v vzpostavljane turboneoliberalnih državnih ureditev. Ta proces v zahodnjaškem žargonu imenujemo »demokratizacija«. Doslej so ga najbolj zmotili poskusi antineoliberalnih vlad, ki jih ZDA postavljajo na »os zla«, med katerimi je seveda Venezuela ter vse pogostejše tudi države, ki so v 21. stoletju pričele s »teritorializacijo socializma« in revolucijo Juga, o čemer največ piše Heinz Dietrich.

»Izginjanje« naj bi se prvič sistematično pojavilo v Argentini med šestdesetimi in osemdesetimi leti 20. stoletja z militarizacijo ter organiziranjem posebnih skupin, znanih tudi kot »vodi smrti«. Ti so bili poklicani, da tudi z najbolj okrutno prisilo branijo diktature. Zaradi prefinjene in dodelane oblike »čiščenja« politično aktivnih delov populacije, so »vode smrti« na pobudo ZDA vabili tudi v druge dele Latinske Amerike, kjer so metode »iztrebljanja« in »očiščevanja« populacije prenašali še na druge nacionalne vojske in paramilice ter formirali nove in nove »vode smrti«. Danes žrtve take genocidne politike imenujemo »desaparecidos« (izginuli). Zanimivo je, da je dokaj močna organizacija pravnih svetovalcev, piscev zakonov in borcev proti državnemu terorizmu ter borcev proti sistematičnemu odstranjevanju ljudi zrasla prav v Hondurasu, državi, ki ima daleč najmanjši delež izginulih. Strokovnjaki ocenjujejo, da je do leta 1986 »izginilo« okrog 250 ljudi. Honduras je hkrati tudi edina država v Latinski Ameriki, ki ni imela poskusa socialistične oziroma razredne revolucije, čeprav so gverilska gibanja vseskozi delovala, vendar v zelo majhnih in tajnih skupinah. Ker so na tem območju prevladovali geopolitični interesi ZDA, je v osemdesetih letih postalo poligon za urjenje treh vojaških entitet: »kontrasov« (protirevolucionarjev) za Nikaragvo ter urjenje nacionalnih vojska in plačancev proti gverilskim, revolucionarnim gibanjem v Salvadorju in Gvatemali.

Najtežje je bilo obdobje osemdesetih. ZDA odpokličejo veleposlanika Jacka Binnsa, ki je vseskozi opozarjal na kršitve človekovih pravic v državi. Nadomestijo ga z manj motečim »večnim veleposlanikom« Johnom Dimitrijem Negropontejem. Njegova kariera je bogata in zaznamovana predvsem z udeležbo pri dogodkih, kjer so se dogajali najokrutnejši genocidi nad prebivalstvom: sodeloval je pri uspešnem vojaškem udaru v Čilu, vodil Svet za nacionalno varnost v času vietnamske vojne (1971–1973), po veleposlaništvu v Mehiki in na Filipinih ter vrste »varnostnih služb« je postal veleposlanik pri ZN ter po tem še veleposlanik ZDA v Iraku (2004–2005); pravkar mediira pogajanja za vzpostavitev miru v Darfurju! Z Negropontejem se je pričelo dolgo ameriško obvladovanje Srednje Amerike. Ko se po kubanski revoluciji po vsej Latinski Ameriki širijo razredni boji (ponekod to imenujemo državljanska vojna, čeprav gre večinoma za boj večinskega, revnega, staroselskega in kmečkega prebivalstva proti drobnim skupini elite, ki jo podpira kapital s severa), v Hondurasu načrtno pobijajo študente, mlade ter izobražene. Primeri državnega terorizma iz sosednjih držav (npr. Gvatemala, Salvador, Čile idr.) so še bolj pretresljivi, tako po statistikah kot poznanih in odkritih metodah »odstranjevanja«, pri čemer so v največji meri iztrebljali staroselce (v Gvatemali je bilo med izginulimi prek 90% staroselskega, majevskega prebivalstva). V Paragvaju naj bi v času predsednika Strössnerja (1954–1989) izginilo 30.000 ljudi, 50.000 ljudi je bilo ubitih, za 400.000 ljudi pa še danes ne vedo natančno, kako so bili »odstranjeni«. V Argentini je za »izginjanje« ljudi največ prispeval predsednik Videla (1976–1981), statistike pa beležijo okrog 30.000 izginulih. Za Salvador se ocenjuje, da je v 12 letni državljanski vojni (1980–1991) umrlo in izginilo 75.000 ljudi. Število izginulih se vseskozi dopolnjuje tudi za Gvatemalo, kjer prevladuje ocena, da je bilo v 36 letnem razrednem boju ubitih 200.000 ljudi ter 45.000 izginulih. Danes ne manjka raziskav in analiz, ki dokazujejo množično odstranjevanje, pobijanje, mučenje in izginjanje ljudi predvsem v Čilu, Braziliji, Boliviji, Urugvaju, Mehiki, Peruju, Kolumbiji. Primanjkuje pa učinkovite politike, ki bi iz dokaznega gradiva, poročil in analiz lahko dostojanstveno sprejela in zaprla močno poglavje iz preteklosti, ki ga seveda ni moč enostavno zaobiti, ter odprla novo poglavje za prihodnost teh držav.

Prav tega pa se je lotil Svet sorodnikov pridržanih-izginulih v Hondurasu (COFADEH). Po 24 letih delovanja je 12. decembra 2006 v Tegucigalpi predstavil prvo delo, ki razkriva in natančno opiše osem »izginotij« okoljevarstvenikov v Hondurasu. Delo je izjemnega pomena, saj je to prvi poskus rekonstrukcije zgodovinskih dogodkov, kjer je uspelo zbrati dovolj sodelavcev in še več poguma, da je prišlo do objave. Zakaj je pomemben pogum? Kot pravi predsednica koordinacije COFADEHA, v Hondurasu danes prevladuje mešanica neodgovornosti, korupcije, organiziranega kriminala in nasilja ter trgovine z mamili – zato realno politiko življenja populacije upravlja mafija. Ko sva se s kolegom udeležila tiskovne konference ob izidu prve zabeležke pričevanj, so nas že v uvodu seznanili z vestjo, da je pred tednom dni umrl pomemben odvetnik, ki se je boril za pravice okoljevarstvenikov.

Umorjen je bil na avtocesti dan pred zaključno obravnavo izjemno pomembnega primera, pri katerem skorajda ni bilo več dvoma o zmagi okoljevarstvenikov. V Hondurasu kot tudi v večini drugih držav Latinske Amerike pa »izginjanja« še ni konec. Metod »odstranjevanja« se danes poslužujejo tako nekatere vodilne politične stranke kot tudi mafijske in druge kapitalsko močne združbe. Svoboda govora in boji proti neoliberalnim procesom zahtevajo življenja. Večino teles mrtvih nikdar ni pokopanih v krogu sorodnikov. O njihovih usmrtitvah pričajo očividci, sosedi, sodelavci ... Samo med junijem in decembrom 2006 je pod novo vlado Manuea Zelaya Rosalesa izginilo 5 politično aktivnih moških (Jorge Ruiz, Elvis Zepeda Barrientos, Jorge Luis Villalobos Balladares, David Rodrigo Villalobos Balladares in José Camilo Miranda Rosa). Na tiskovni konferenci so člani COFADEH-a izpostavili tudi pomen in težo avtonomnega raziskovanja in ustvarjanja neodvisnih novinarjev, ki zaradi poročanja o izginulih in državnem terorizmu tudi danes še izgublajo življenja.

Erguidos como pinos: Memoria sobre la construcción de la conciencia ambientalista (*Pokončni kot bori: spomin na izgradnjo okoljevarstvene zavesti*) je kratko in dokaj preprosto delo, v katerem poskušajo trije raziskovalci CODAFEH-a, Erick Vargas, Mery Agurcia ter Ninoska Benítez prek pričevanj družin in sorodnikov izginulih ter prek obstoječih dokumentov razkrivati politično delovanje izginulih ter prvič v zgodovini Hondurasa tudi celostno in javno zapisati imena in krivice za množično izginotje. Prek terenskega raziskovanja ter sodelovanja z družinami in sorodniki izginulih so popisali življenjske zgodbe ter zabeležili pomen in obseg revolucionarne politike. Boj za ohranitev naravnih virov in okolja je hkrati tudi boj za pravice ljudstva in dostojanstveno življenje, poudarjajo avtorji. Spoštovanje vode, gozdov, zemlje, biodiverzitet in esencialne lepote, pravijo, so osnove, na katerih lahko rastejo politike za humano družbo. Predstavitev publikacije, ki jo poleg raziskovalcev povzemajo tudi predstavniki družin, je boleča in emocionalna. Publikacija je pomembna tako kot zaključeno delo, dokumentarno gradivo zgodovinskega pomena, kot tudi terapevtski proces vseh udeležencev v diskusiji, ki prek pripovedovanja zgodb in bolečine reflektirajo možnosti novih upiranj.

Sodelavci COFADEH-a kombinirajo in združujejo vrsto političnih delovanj okrog treh vsebin: politične neodgovornosti, zgodovinske neodgovornosti in pravne neodgovornosti. Rekuperacija ali ponovna prisvojitve zgodovine, ki je bila prebivalkam in prebivalcem Hondurasa odvzeta, se z vrsto organizacij, kolektivov in gibanj vrača v roke ljudstev, čeprav jih pri tem še vedno ovira vrsta geopolitičnih dejavnikov. Kljub vsemu pa je COFADEH, ki je po organiziranosti in delu bližji nevladni organizaciji kot gibanju, pomemben v prizadevanjih za razkrivanje in določevanje odgovornih in popravljanja krivic. Med pomembnejše aktivnosti COFADEH-a sodijo manifestacije, pravna in strokovna služba, urejanje dokumentacijskega centra, gradnja simbolnih mest, terapija za otroke in sorodnike izginulih, boj za izpustitev političnih zapornikov ter vrnitev vseh političnih beguncev (med drugimi morajo v ZDA pogosto emigrirati tudi vidnejši člani COFADEH-a), umetniške delavnice, na katerih slikajo portrete izginulih na transparente, plakate, alternativne radijske oddaje ter literatura, ki prek slikovnih idr. materialov razkriva bolečo zgodbo diktature in pobojev v državi. Vsak prvi petek v mesecu že tradicionalno demonstrirajo na Plaza de la Marced v Tegucigalpi, na simbolnem mestu proti pobijanju, zapiranju, mučenju, ki je zaznamoval osemdeseta. Prek pravne, strokovne ter svetovalne službe odpirajo sodne procese in pripravljajo spremembe zakonodaje. Pri tem sodelujejo z vrsto domačih in mednarodnih organizacij predvsem na področju človekovih pravic.

Ker se je dokazno večina hudodelstev zoper človečnost in vojnih hudodelstev na območju Hondurasa zgodila po naročilu ZDA in jih je izvršila vojska ZDA, so člani COFADEH-a vrsto let iskali načine, kako doseči obsodbe pravno odgovornih za žrtve pobojev in izginule. Čeprav je bilo leta 2002 na podlagi Rimskega statuta ustanovljeno Mednarodno kazensko sodišče (MKS), pa so ZDA s podpisom bilateralnih pogodb dosegle imuniteto svojih državljanov pred MKS. Honduras je tako le ena od številnih držav Latinske Amerike, ki je podpisala vzajemni sporazum, po katerem »ne sme!« preganjati državljanov ZDA ne glede na zločine, ki so jih v Hondurasu zagrešili. Prav tako ne more kazensko ovaditi zločincev, ki so svoja dejanja zagrešili pred letom 2002, pred nastankom MKS. Ker je pravno gledano tako na nacionalni kot mednarodni ravni danes nemogoče obsoditi zločine proti človeštvu (toliko o pravnih državah in zahodni demokraciji!), COFADEH ter njemu podobna združenja najpogosteje od države zahtevajo vsaj simbolno mesto, ki obeležuje grozodejstva v državi in so v opomin prihodnjim generacijam. COFADEH danes pripravlja naravni park, *Lugar contra el Olvido* (Mesto proti pozabi), v katerem se stika vrsta projektov: poleg naravnega parka in sajenja dreves, nastaja muzej kot spomenik izginulim, v katerem bo prostor za delavnice in izobraževanje, pokopališče za vse umrle ter pot spomina, ki pelje mimo zgodovinskih objektov, v katerih so se dogajala mučenja in poboji političnih zapornikov. Od leta 2000 COFADEH vsak konec meseca pripravlja radijsko oddajo *Voces Contra el Olvido* (Glas proti pozabi), prek katere predstavljajo delo organizacije, nove publikacije ter pričevanja otrok izginulih. COFADEH objavlja tudi redne analize in poročila o kršitvah človekovih pravic ter izdaja tudi druge vrste alternativne literature, od karikatur do drugih slikovnih in umetniških praks.

Pregled delovanja COFADEH-a je pomembno tudi za naš prostor, saj lahko boji in delovanje predstavljene organizacije apliciramo na boje izbrisanih, migrantov, beguncev idr. družbenih skupin, ki so nekje v prostoru med živimi in mrtvimi, vseskozi neobstoječi. Bolj ko se jih oblast poskuša predstavljati kot neobstoječe, bolj se trudijo pokazati in zahtevati edino tisto, kar jim pripada kot ljudem: svobodno in dostojno življenje in delovanje. Z delovanjem COFADEH-a lahko identificiramo najšibkejšo točko boja izbrisanih in iščemo sugestije za krepitev boja izbrisanih ter povezovanja in solidarnosti vseh nevidnih in neslišnih na planetarnem nivoju. Nacionalne nianse »izginjanja« in »izbrisovanja« so zanemarljive v primerjavi s posledicami, ki jih trpijo ena in druga skupina zatiranih in zatrtih. Sicer naj bi bili izbrisani za razliko do izginulih še živi, pa hkrati ne smemo zanemarjati, kako krvav in trden mora biti njihov boj po preživetju, gradnji socialnega kapitala in solidarnostnih vezi, da lahko pričujejo in prenašajo zgodbo in upor iz zaprtega slovenskega okolja na mednarodne, evropske in druge institucije.